

SINERGETSKO KIBERNETSKA ANALIZA PRIMEROV – Dnevni center za brezdomce

V Dnevnem centru za brezdomce v Ljubljani sem prostovoljka približno leto in pol. Tam sem letos opravljala tudi prakso. Za druženje z brezdomci in spoznavanje njihovega sveta sem se odločila v začetku drugega letnika. K moji odločitvi je veliko pripomogel neprijeten občutek, ki sem ga imela, ko sem se na ulici srečala s kom od njih. Da bi premagala ta »strah«, sem se odločila, da se z njim spopadem. Ko danes razmišljam, sem kar ponosna na to, da sem takrat naredila ta korak. Prinesel mi je veliko več, kot sem pričakovala. Vedela sem, da se ob druženju z brezdomci spreminjam. Šele ob srečanju z epistemologijo in kibernetiko II. reda pa sem dobila prave besede za opis in razlago mojih sprememb. Vso spoznanje se mi zdi kot veliko darilo, ki sem si ga s pomočjo brezdomcev in epistemologije podarila sama.

Z brezdomci smo se v dnevnem centru večinoma pogovarjali in igrali družabne igre. Govorili smo o vsem možnem. O vremenu, hrani, turistih, metadonu, njihovih družinah. O tem, kje spijo, česa jih je strah, kako se počutijo, kaj si želijo. V dnevni center sem prišla s svojim razumevanjem. Prepričana sem bila, da je topel dom ena od glavnih sestavin za srečo in da je to univerzalna resnica. To misel sem podelila z nekaterimi brezdomci in jih prosila za povratno informacijo. Niti pomislila nisem na to, da se ne bodo strinjali z mano, nato pa »bum« - **moje razumevanje** o tem se je čisto spremenilo. Ugotovila sem, da je kar nekaj brezdomcev, ki so si sami izbrali tak način življenja ali pa tistih, ki so ga po začetnem šoku in težavah vzljubili in ga vzeli za svojega. Skoraj nisem mogla verjeti, ko so mi iskreno govorili, kako so srečni in svobodni ter da za nič na svetu ne bi svojega načina življenja zamenjali z mojim. Zaradi vpliva socialnega in kulturnega okolja sem bila tako prepričana v svojo interpretacijo, da sem se komaj odpovedala ideji, da posedujem **edini pravi konstrukt realnosti**. Z brezdomci sem se o tem veliko pogovarjala – **dialog** med nami je zaslužen, da sem lahko rekonstruirala in reinterpreterala svoje razumevanje. Ponosna sem nase in na njih, da nam je že na začetku naše poti uspelo tako dobro **sodelovati in soustvarjati**.

Dolgo časa sem mislila, da sem samo jaz tista, ki v našem odnosu prihaja do novih spoznanj. Spomnim se trenutka, ko sem ugotovila, da se med nami odvija **proces rekurzivnosti**. Pospravljala sem mizo, ko je k meni prišel Božo. Drugače je bolj redkobeseden, veliko pa pove neverbalno, in čeprav do takrat nisva veliko govorila, sem se ob njem počutila prijetno. Vprašal mi je, če mi lahko pomaga. Tisti dan sem bila slabe volje, nenaspana in tečna. Ni se mi dalo govoriti in čim prej sem si želela oditi domov. Bila sem vesela, da je ob meni Božo, ki »ne govori veliko«. Med pospravljanjem sem ga opazovala. Bil je tako umirjen, zadovoljen, na obrazu je imel rahel nasmešek. Počasi, previdno in nežno je pobiral z mize novoletne čestitke, ki smo jih prej izdelovali. Opazila sem, da sem se »nalezla« njegovega mirnega ritma. Nevede sem s podobno umirjenimi gibi pospravljala stvari z mize. Takoj ko sem opazila to spremembo, sem ugotovila tudi, da se je najino dihanje uskladilo, moja tečnost je izpuhtela in usta so mi kar sama lezla v nasmešek. Bila sem tako mirna, da se niti nisem imela časa spraševati, kaj se z mano dogaja. (**Trenutek prisotnosti**. Z Božom sem se nezavedno **uglaševala, ga budno spremljala, poslušala ter zrcalila**.)

Božo je dvignil glavo in mirno rekel: »Že šest let nisem videl hčerke. Je tvojih let, tudi ona govori tako hitro kot ti. Slab oče sem, Ana. Tako slab. Že šest let je nisem obiskal.« Še vedno je bil umirjen, izginil pa je njegov nasmešek in lahko bi prisegla, da so njegove oči potemnele. Nekaj sekund sva se gledala, zdi se mi, da me je takrat postalo kar malo strah. Nisem bila

vajenih takih občutkov, nisem vedela, kam naju bo to pripeljalo. Takšnega Boža nisem bila »vajena« in nisem vedela, kako se bo odzval, kaj naj naredim. (**Trenutek tu in zdaj.**) Čutila sem z njim in če naju ne bi ločila miza, bi ga zagotovo objela. Rekla sem mu, da ni nikoli prepozno. Samo to in nič drugega. To sem mislila in izrekla z veliko gotovostjo, iskrenostjo in močjo. Čez mizo me je močno prijel za roko, se na široko nasmehnil in rekel: »Hvala!«. Gledala sva se in pozitivna energija ter občutki zadovoljstva so kar skakali z enega na drugega. Ne znam opisati vzdušja, ki je takrat zavladovalo med nama. (**Trenutek srečanja.**) Oba sva z nasmehom na obrazu do konca pospravila mizo. Božo se mi je še enkrat zahvalil. Povedal mi je, da je čutil, kako sem napeta in da je v trenutku, ko je na mojem obrazu zagledal nasmešek, vedel, da sem z njim. Rekel je, da že nekaj let z nikomer ni spregovoril o hčeri. Meni pa je nekako kar moral povedati. Dejal je tudi, da sem ga z besedami »nikoli ni prepozno« opogumila, mu dala moč, da nekaj stori. Ni mogel verjeti, kaj so moje besede povzročile v njegovi glavi in ko sva se pogovarjala o tem, sva ugotovila, da sva ujela točno pravi trenutek. Rekel je, da bi se rad še naprej pogovarjal o tem.

Sedela sva na klopi, drug nasproti drugega in navdušeno **soustvarjala, gradila** najin pogovor. Uporabila sem koncept **znanja za ravnanje** ter mu povedala nekaj o **malih korakih** na poti k želenemu izidu. Odločil se je, da bo v naslednjih dnevih sam razmislil o korakih, ki bi jih moral narediti, da bi videl hčer, nato pa se bova o njih pogovorila še skupaj. Nezavedno sem se z njim pogovarjala iz **perspektive moči**. Pohvalila sem njegov zanos ter iskrenost. Poudarila sem njegovo samozavest in zaupanje vase in povedala, da sem prepričana, da mu bo to pomagalo pri njegovih malih korakih. Na koncu sva se še enkrat pogovorila o vsem, kar se je zgodilo. Najprej je Božo povedal, kako je on videl najino druženje. Bil je ponosen, da sem z njim podelila nekaj znanja iz socialnega dela in navdušen nad izrazom »mali koraki«. Povedal je, da je vesel, da si je upal spregovoriti o svoji težavi. Rekel je, da se v moji družbi odlično počuti in da je hvaležen za to. Tudi sama sem se pridružila njegovemu navdušenju nad dogodkom. Povedala sem, da se mi še nikoli ni zgodilo kaj takega in da si ga bom za vedno zapomnila. Izrazila sem ponos, da sem ravno jaz tista, ki ji je zaupal svojo težavo in povedala, da ga spoštujem, ker se je odločil za spremembo. Povedala sem mu, da vem, da mu gotovo ni lahko in da verjamem, da se bo potrudil. **Pohvalila** sem njegovo sposobnost opažanja stvari in izražanja in se mu zahvalila za lepe trenutke. Na koncu sem še izrazila upanje, da naju bodo te povratne informacije in dobri občutki spremljali čim dlje. Božo je rekel, da bo skrbno hranil vse moje besede. Ko sva se še nekaj časa srečevala in se pogovarjala o njegovih uspehih in neuspehih na poti do želenega razpleta, sem se zavedla procesa **rekurzivnosti**.

Božo je najine **ugotovitve in proizvode najinega soustvarjanja** nadgrajeval ter jih uporabljal v procesih, ki so sledili. Točno to sem delala tudi jaz. Vsak od naju je risal svojo spiralo, eno spiralo pa sva risala tudi skupaj. Velikokrat pomislim na trenutek srečanja z Božom in na ves proces, ki je sledil. Kar začutim lahko zadovoljstvo, ki je takrat vladalo med nama. Misel na to me napolni s toplino in mi polepša dan (**spomin na doživetje je novo doživetje** - Maturana, Varela).

Samo raznolikost lahko odgovori na raznolikost – v dnevnem centru je to še kako pomembno. Na večerjo v dnevni center pride dnevno povprečno 60 brezdomcev. Nekateri od njih hodijo v dnevni center samo jest, drugi se pridejo kdaj še stuširati, kar nekaj pa jih je takih, ki v centru preživijo kar nekaj svojega časa. Pomagajo pospravljat, berejo, igrajo družabne igre in podobno. Vsak od njih je edinstven, poseben, enkratni in neponovljiv. Vsak

od njih mi je dal nekaj svojega in vsakemu od njih sem tudi sama poskušala kaj dati. **Biti sposoben razlikovati** njihove zgodbe, želje in epistemologije je bil zame skoraj največji izziv. Ne le, da sem morala razlikovati, če sem želela imeti z vsakim od njih dober, pristen in poseben odnos, sem morala biti tudi **sposobna se raznoliko odzivati na raznolikost**. To je bilo po eni strani naporno, po drugi pa je preprečevalo, da bi postali moji odzivi avtomatični in nikoli ni bilo dolgočasno. Z Bobom sva se v angleščini pogovarjala o horoskopu in frizerjih, naslednji trenutek sem tolažila pijano Mino, ki jo je nekdo užalil. Vsak od nas je imel svoja pravila igranja igre Človek ne jezi se, ki smo jih morali nekako uskladiti in se prilagoditi. Mare pride v dnevni center, ko ga kdo razjezi in rabi ventil – ponavadi se znese nad kakšnim prostovoljcem. S primernim odzivom ga pomirim in v naslednjem trenutku sva najboljša prijatelja. Z nekom moram govoriti glasno in razločno, ker slabo sliši, nekdo ne mara, če ga kdorkoli ogovarja. Nekoga lahko razveseliš s pogovorom o dobri knjigi, drugega z na hitro skicirano risbo zajca.

V različnih pogovorih z brezdomci sem, zavedno ali nezavedno, uporabljala različne koncepte. Ko sem z Mitjem za potrebe prakse delala **ekozemljevid**, sva najprej sklenila **dogovor o sodelovanju**. Ker sva vedela, da se bova morala nekajkrat dobiti, sva določila točen dan in uro najinih srečanj. Opisala sem mu svojo in njegovo vlogo, povedala nekaj o **sodelovanju tu in zdaj** ter o tem, **kako si jaz predstavljam najina srečanja**. Povedala sem mu, da pričakujem, da bova **soustvarjala** ter da sva **oba odgovorna za proces**. Vprašala sem ga, kaj pričakuje sam. Povedal je, da bi rad nehal kaditi in da pri tem pričakuje mojo vzpodbudo. Sam se je odločil, da bo zadnjič kadi na velikonočno nedeljo. Potrudila sem se in **osebno vodila** najina srečanja. Ker tudi sama kadim, sem z njim podelila **svojo zgodbo** o tem, kako sem že uspela prekiniti s kajenjem, pa me je poletno uživanje zopet potegnilo na stare tire. Povedala sem mu, kaj sem se iz tega naučila in ga vprašala, če ima tudi sam **kakšno dobro izkušnjo** ali če se spomni kakšne **izjeme**, ki se mu je zgodila v kadilski karieri. Spomnil se je, da je tudi njemu že enkrat uspelo prenehati in da mu velikokrat cigareta sploh ne prija. V dialogu sva našla ogromno **virov**, ki mu bodo v pomoč pri odvajanju. Včasih je zelo uspešno pretekel večino maratonov po Sloveniji in rad bi si povrnil kondicijo. Obožuje tek, kajenje pa ga pri tem ovira. Privarčeval bo denar, ki ga ne bo zapravil za cigarete in si namesto tega raje kupil kakšno dobro ploščo. Ima prijateljico, ki jo kajenje grozno moti in z nikotinsko abstinenco bi jo zelo razveselil, kar nanj deluje **energizirajoče**. Bilo je zanimivo, s kakšnim veseljem in zagonom sva iskala njegove vire. Zopet sem uporabila koncept **znanja za ravnanje** in z njim podelila nekaj konceptov. »Vire« in »želeni razplet« je kaj kmalu začel uporabljati tudi sam, ker se menda sliši veliko bolj prijazno. Upoštevala sem koncept **etike udeležnosti**, da sva lahko soustvarjala in bila odlična sodelavca. Ko zdaj razmišljam za nazaj, bi lahko bolje uporabila tudi koncept **spremembe in stabilnosti**. Malo sva se pogovarjala o tem, kako bo, ko bo nehal kaditi, kaj mu bo predstavljalo največjo oviro in česa ga je strah. Če bi se lahko vrnila nazaj, bi poskusila prispevati k aktiviranju njegovih vidnih, slušnih in kinestetičnih kanalov, mogoče uporabila vprašanje čudeža ipd. Ne morem reči, da sem bila **ekološko nevedna**, saj sva skupaj načrtovala želeno spremembo, govorila o njej in upoštevala tudi to, da mu bodo cigarete ponujali drugi, ga mogoče celo silili in podobno. Vem pa, da bi lahko bolje prispevala k **stabiliziranju spremembe**. Mogoče me v razmišljanje o tem sili dejstvo, da Mitju ni uspelo prenehati kaditi. Je pa občutno zmanjšal število cigaret, ki jih pokadi na dan, in tudi to je vredno pohvale, lahko pa je celo nov vir moči pri naslednjem poskusu.

Ko smo se z različnimi brezdomci pogovarjali o raznih težavah in problemih, sem kar nekajkrat uporabila **lestvico za določanje teže problema**. Velikokrat smo bili vsi skupaj presenečeni, kam je kdo razvrstil problem in kakšno olajšanje je predstavljala postavitev težavnosti problema na lestvico. Pri brezdomcih se mi je zdelo izrednega pomena **delo iz perspektive moči ter dajanje pohval in nalog**. Naloge so jim pomenile ogromno, počutili so se koristne in upoštevane, pa tudi če so morali le pomesti po tleh. Nekateri so sami zahtevali nove in nove naloge, povedali, koliko jim to pomeni in kako jim razveseli pohvala po opravljeni nalogi. Ko smo se kdaj pogovarjali o tem, jih je kar nekaj povedalo, da se jim zdi, da z opravljanjem nalog prispevajo k temu, da nam je v dnevnem centru udobno in da jim to pomeni ogromno. Omeniti moram tudi **socialnoekološko načelo**. Veliko brezdomcev nima socialne mreže ali pa je ta zelo luknjasta in preperela. Pomembno se mi je zdelo, da smo bili tako prostovoljci kot drugi brezdomci, ki so jih spoznali v dnevnem centru, za njih tisti, ki so mašili luknje v njihovi mreži.

V času prakse sem se pri pogovorih z brezdomci zavedno trudila, da bi uporabljala »kraljevsko pot, ki lahko sproži reorganizacijo sistema« - **preokvirjanje**. To se mi je zdelo izjemno pomembno, saj sem se v dnevnem centru srečevala z ljudmi, vdanimi v usodo, ki tudi ob sončnih dnevih niso znali videti sonca. Zavzela sem **stališče udeležенosti** in iskreno podpirala druge, da bi tudi sami bili aktivno udeleženi, da bi se slišal njihov glas (**etika udeležенosti**). Včasih sem se zavedno trudila **zrcaliti** sogovornika (zrcaliti telesne gibe, dihanje) in bila sem presenečena, kakšno moč je imelo takšno **pridruževanje** – vzdušje med nama se je otopilo, nevidne prepreke so izginile in začutila sem, da mi sogovornik bolj zaupa ter da me sprejema. Med poslušanjem nenavadnih, zanimivih in žalostnih zgodb sem se ves čas skušala **odpovedati nejeverju**. Vzpodbujanje k razmišljanju o **izjemah** je še eno darilo, ki sem ga lahko dala sebi in vsem ljudem, s katerimi sem v stiku. Skoraj neverjetno se mi zdi, kako lahko to spremeni kontekst situacije. Pri poskusih prispevati k preokvirjanju sem ves čas poskušala ravnati **osebno, tukaj in zdaj**. Z brezdomci sem se pogovarjala o **rešitvah, ne o problemih, o prihodnosti, o moči, ne toliko o preteklosti in nemočeh**. Trudila sem se dajati čim več **povratnih sporočil**, tudi brezdomce sem **povabila, da se mi pridružijo** pri tem – zdi se mi, da sem jim s tem izkazala **spoštovanje**, saj se mi zdi njihovo mnenje izrednega pomena. Dobili so priložnost govoriti o svojem **doživljanju**, meni ali pa kateremu od brezdomcev, s katerimi smo skupaj soustvarjali pogovor, so lahko poklonili **pohvalo**. Lahko smo **primerjali naše interpretacije**, s tem smo se še bolj povezali.

Z gotovostjo lahko rečem, da me je delo v Dnevnem centru za brezdomce spremenilo v boljšo Ano. Spremenila se je moja epistemologija. Čeprav še ne znam z gotovostjo ubesediti in utemeljiti mojih sprememb, mojega pogleda na svet, vem, da se je nekaj v meni premaknilo in z veseljem spoznavam novo Ano. Ljudje v dnevnem centru so mi dali ogromno, toda če ne bi imela motivacije in možnosti, da ugotovim, KAJ so mi dali, danes ne bi bila takšna, kot sem. S spoznavanjem epistemologije socialnega dela se mi je odprl nov svet, ki ga z veseljem raziskujem.

Literatura:

- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. Kobal, Leonida. Mešl, Nina. Možina, Miran. 2005. *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2008. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani
- Šugman Bohinc, Lea. 2009. *Epistemologija socialnega dela 1, študijsko gradivo – diapozitivi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani
- Šugman Bohinc, Lea. 2009. *Epistemologija socialnega dela 1, izbrana študijska literatura*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani